

G) Társadalmi élet a városban és vidéken.

Arad városának társadalmi életét az élénkség, mozgékonyság s az életrevalóság jellemzik általában. Egy nagyváradi hírlap egy évtizeddel ezelőtt a következőket mondta e városról:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Arad vármegye és Arad szabad királyi város monographiája,
III. kötet: Első rész

»Csodálatra méltó az a tevékenység, fáradhatlan, gyakorlati közszellem, a mely e szomszéd város életében nyilvánul, de bámulatosak ám az eredmények is, amiket ez amerikai temperamentummal dolgozó köztevékenység létrehoz. Semmi sem képes megbénítani e nagyszerű munkásságot, sem a phylloxera-pusztítás nagy vagyoni katasztrófája, sem a kormány koronkénti mostoha bánásmódja. Feltartóztathatlanul halad előre a szomszéd város közszelleme, a haladásból magából merítve az erőt a kulturfejlődésre. Bizony nem azért mondjuk mi ezt el, hogy a tisztelt szomszédnak a kedvében járjunk, hanem azért, hogy rámutassunk egy példára, a mely arra tanít meg, hogy egy város fejlődésének legbiztosabb eszköze: a lakosság egyesített tevékenysége, a modern fejlődés szükségétől áthatott közszellem. A szomszédos Aradon a közszellem vezetője maga a városi hatóság, mely a világért sem merné magának azt a jogot vindikálni, hogy azt a közönséget, a melytől megbízatása származik, gyámság alatt tartsa. Az aradi közszellem szabadon, függetlenül nyilvánul minden helyi dologban és cselekvésének csak a saját akarata szab határt«.

Ezt a mozgékonyt és függetlenséget az aradi közönség annak köszönheti, hogy nem régi hagyományok alapján áll, hanem koronként bevándorlott különféle elemek szerencsés vegyülete, továbbá annak, hogy egészen a maga erejére volt utalva mindig. Midőn Arad 1834-ben szabad királyi várossá lett, a vidéki városok gazdasági vagy közigazgatási szempontból való privilegiálásának korszaka már lejárt. Az 1848—49-ik évi mozgalmak alatt erős megpróbáltatáson ment e város keresztül, de hazafisága kiállotta a tűzpróbát.

Az absolut és provisorius korszak alatt ez nagy mértékben hátrányát képezte az akkori hatalmasok szemében; az alkotmánynak helyreállta után pedig a közlekedési eszközök nagymérvű javulása folytán más-más szempontból kiválóan kegyelt három város, Szeged, Temesvár és Nagy-Várad, tőszomszédságába jutott. Temesvárt meg kellett nyerni, Szegedet és Nagy-Váradot nem volt szabad elveszíteni. A kormány által adható kedvezmények osztogatásánál tehát Aradnak rendszerint semmi, vagy csak nagyon kevés maradt. Ez a körülmény azonban javára vált annyiban, mert önállóságának és önfelelőségének érzetét fokozta benne. E közönség látta, hogy ha maga nem kezdeményez és nem küzd, elmarad, már pedig érzeke a haladás iránt törekvésre sarkalta. Nincs város az országban, mely a főváros lendületét igyekvést keltő feszültebb figyelemmel kísérte volna, mint Arad. Alig valósult meg egy eszme az ország szívében, az itt rögtön gyökeret vert. A vállalkozási szellem, ha nem is mindig elég gyakorlati módon, de végre mégis többnyire sikeresen nyilvánult, a mit nem kis mértékben annak lehet tulajdonítani, hogy e városban a helyi hazafiságnak és az idegenek iránti elzárkózás hiányának egy különös vegyülete észlelhető. Az aradi közönség ragaszkodik városához és büszkén vallja

magát aradi polgárnak, de a polgárságnak igen jelentékeny része nem helyben született. Hagyományos fejlődés volt mindig e városban, hogy a szomszéd, különösen magyar vidékek értelmiségét vonzotta magához, a kik itt gyakran az első és legbefolyásosabb társadalmi és igazgatási állásokat könnyen megszerezhették maguknak, de rendszerint jó aradi polgárokká váltak s a város érdekeit szívökön viselték, annak jó és balsorsában mindig — néha önfeláldozással is — résztvettek. Így lett Aradból nemzetiségi területen nevezetes magyar város, mely aztán a megyére s annak társadalmára is nagy befolyást gyakorolt. A városi, civilizált, kellemesebb élet fokozatos fejlődése mind vonzóbbá tette a megyei értelmiségre nézve is az otttartózkodást és ottlakást.

A megyei birtokosság azelőtt rendszerint lakóházakkal birt Aradon s annak így a város ügyeibe is volt beszólása, e mellett pedig a finomabb társas élet vezérlete is kezébe jutott. Az aradi polgárság és a régi köznemesség utódainak egységes társadalma így keletkezett. Ez magyarázza meg, hogy az aradi társadalom szellemi és modorbéli színvonala mindig magasabban állott, mint a szomszéd magyar városoké. Ez tette az idegenekre nézve kellemessé az érintkezést e társadalommal. A durvaság, rendetlen élet, a túlságos lakmározás vagy iszákosság s a kártyajáték szeretete sokkal kevésbé jellemzik e közönséget, illetve annak képében fel nem található vonások s a mennyiben jelentkeznek, rendszerint a vidéki és máshonnan jött elemek által vannak képviselve. A magasabb élvezetek, a közügyekkel való foglalkozás, az utazás iránti hajlam, a művészet szeretete és gyakorlása, multságok, ünnepélyek inkább foglalkoztatják, vagy nem ritkán inkább rabolják el idejét, mint a nemtelenebb időtöltések. Mindezeknek megfelelőleg az idegenforgalom jelentékeny; nagyobb, rendkívüli alkalmak idején, az időszakos csoportosulásoknál, minők a megyei gyűlések stb., rendszerint sok vidéki és idegen fordul meg Aradon. Ennek megfelelőleg szállodái már korán jelentékenyek voltak. Ezek között első sorban a Fehér-Kereszt-et kell megemlíteni, mely stilszerű kétemeletes nagy épület s még a 40-es évekből származik. Azelőtt szép étterme volt, melyet kávéházzá alakítottak át; nagyterme az aradi bálók, politikai és társadalmi összejövetelek színhelye; szobáinak száma 48. A Vass-szálloda, melynek koronkint megújuló berendezése szintén elég kényelemmel kínálkozik, 26 szobával bír. A Nádor-szálloda az Andrassy-téren egyemeletes, csinos épület, szobáinak száma 20. Legújabban a központi szálloda épült — az előbbivel rézsút szemben — mellette a Salacz-útca keletkezett; e legújabban épült szálloda berendezése egészen modern; szobáinak száma 44. Említést érdemel még a »Három király« 16 szobával.

Egész sorozata létezik azután a kisebb szállodáknak, melyek nagy része azonban szintén emeletes és daczára annak, hogy a zóna-díjzásabálytán az államvasutak Aradnak — mint a legtöbb vidéki városnak —

forgalmából sokat vontak el, e szállodák, ha nem is fényesen, de állandóan fenn tudják tartani magukat. Az aradi szállodák száma 16, melyekben összesen 231 vendégszoba van.

A vendéglőknek és sörházaknak szintén egész sorozata létezik; egyesek ezek közül szépen vannak berendezve, de éttermekben Arad korántsem oly gazdag, mint kávéházakban, melyek közül egy pár nemcsak igen fényesen van berendezve, hanem fényes üzletet is csinál. Nagyon szép egy pár étterem csak legujabban keletkezett. A vendéglők nagyobb része nemcsak az idegen forgalmat látja el, hanem egyuttal mulató-hely is. A mulatni vágyás, ismét hangsúlyozom, nem az iszákosság, kiváló jellemvonása e közönségnek s e tekintetben az osztályok között nincs különbség. Csak ez magyarázza meg, hogy annyi vendéglő és kávéház képes magát egy most már 45,000 lakossal bíró városban fentartani, melynek legalább is fele a magasabb társadalmi szükségeket nem ismeri. Bajos elhatározni, hogy a számtalan mulatság, melynek hirdetései a téli hónapokban állandó hosszú rovatot képeznek a helyi lapokban, inkább a jótékonyosság, vagy pedig a mulatság iránti hajlamnak köszönhetik e eredetüket. Annyi bizonyos, hogy mind a kettőnek jelentékeny része van azokban. A multságok ily mérvű folytatása több ipart pl. a fodrászatot tart fenn. E tekintetben is oly haladás észlelhető itt, mint kevés vidéki városban. Egyébiránt a multságoknak néha gazdagabb művészi tartalma van. Nem szólva a Kölcsey-egylet zenével és szavalattal összekötött felolvasó estélyeiről, mert ezek már határozottan a közművelődés terére tartoznak, habár a társas életet is érintik, csak a koronkint meglepő sikerrel rendezett színházi és hangversenyszerű műkedvelői előadásokat említtem, melyek az aradi társas élet könnyed, de a szellemes iránynyal rokonszenvező, hajlamairól tesznek tanúságot.

Azonban az aradi társas életnek nincs kimagaslóbb ismerve, mint az ünnepélyek szeretete s a képesség azok rendezésére. Az aradi társadalomnak ez a kiváló tehetsége a legkülönbözőbb és a legellentétebb alkalmak idején egyaránt nyilvánul. Ezen általános jellemzés mellett csak azt akarom kiemelni, hogy ez a tehetség igen gyakran imponáló módon érvényesül. Ha a város közönsége hazafias ünnepet van hivatva rendezni, kellő tapintattal és melegséggel rendszerint biztosítani tudja annak sikerét; február 8-ikát, márczius 15-ikét s október 6-ikát minden évben megünnepelik. Az 1890 ik évi október 6-iki vértanú-ünnepély, mely alkalommal a vértanuk szobra is lelepleztetett, oly országos ünnep volt, melynek lélekemelő hatásából részt kért és kapott egész Magyarország. Ha azonban sem politikai összejövetelek, sem multságok, sem ünnepélyek nincsenek, az élet meglehetősen csendesen foly az aradi társadalom körében. Télen a Szabadság-tér és az Andrássy-útnak úgynevezett »A—B vonala«, nyáron pedig a »kis-erdő«-nek nevezett város-liget, a Salacz- és

Baross-park, a most már eltűnt sétány, a marosparti védőtöltés vonala s a várkörüli gyönyörű fasor képezik a szabadban mozgó közönség üdülő helyeit. Megjegyzendő, hogy a »kiserdő«-ben van egy rész, mely annak kibővítése és a Holt-Maros szabályozása óta valósággal a népliget jellegével bír. A »majális«-nak nevezett főleg gyermek nyári multságokat leginkább a csálai nagyerdőben rendezik.

A megyei társas életről nem sokat mondhatni. Az, mint említettem, magasabb nyilvánulásaiban összeolvad a városi társadalmi élettel. A nép körében bizonyos nemű társas élet szintén van, de az már a szeszes ita-
lok nagy mérvű fogyasztása nélkül nem lehet el. S a vásárok idején és más alkalmakkor a társas érintkezés sokszor kicsapongássá, vagy duhajkodássá fajul. A nép társadalmi életének két — ettől különböző — érdekes mozzanatát mégis felemlíthetem: az egyik a pécskai cselédvásár, a másik pedig a halmagyvidéki csókvásár, illetve a Gaina hegycsúcson július 17-én végbemenni szokott leányvásár. Ezek leírása azonban e műnek nem közművelődési, hanem ethnographiai részébe tartozik. A nemzetiségek viselkedését egymással szemben a közművelődésről általában írt, az aradi és vidéki kaszinokat pedig a következő fejezet ismerteti.